

Temps de postguerra a les mines de carbó del Collet de Guardiola de Berguedà

Rosa Serra Rotés

«Llavors acabada la guerra el carbó tenia molta marxa, tothom volia mines. En van obrir una pila de mines, però les petites van desaparèixer... Hi havia molta vida, molta feina»

JOSEP ANFRUNS¹

Després de la victòria militar de Franco, l'abril de 1939 s'inicià una primera etapa, fins el 1953, caracteritzada per un predomini ideològic feixista i amb una forta repressió. A nivell econòmic per una de crisi extrema; van ser els efectes de la guerra però també del bloqueig econòmic interna-

cional que el regim va vendre com si fos una volguda autosuficiència que buscava la independència econòmica, lluny de les perilloses influències exteriors del liberalisme econòmic.

Foren els anys de la autarquia, de l'intervencionisme estatal en matèria d'economia, i d'un impuls extraordinari a la mineria, sobretot la del carbó, que va fer proliferar les empreses mine- res gens tecnificades, moltes de les quals van esdevenir inviables quan s'obriren els mercats i començaren arribar combustibles externs, especialment petroli².

Carbones de Berga SA havia assajat, entre 1933 i 1934, diferents sistemes d'arrencada mecànica mitjançant models de *rozado- ras* amb l'objectiu d'augmentar

la producció de carbó. Primer la Guerra Civil, i després la dura postguerra, van impossibilitar la importació de maquinària i equips, i van impedir la incorporació d'aquests avenços tècnics que ja havien estat validats per l'equip d'enginyers de l'empresa.

La urgent necessitat d'incrementar la producció de carbó, que no podia aconseguir-se amb la mecanització de la mina, s'aconseguí amb l'obertura de nous centres de producció, en zones on la capa es trobava propera a la superfície. Van ser anys de mineria extensiva amb notables conseqüències, no només per l'augment exponencial del nombre de treballadors que va arribar a la xifra de 4.458 miners comptabilitzats a les mines bergueda-

nes el 1948, també per la gran inversió efectuada en els sistemes de transport interior i exterior.

L'empresa *Carbones de Berga SA* va organitzar la nova etapa creant dues empreses filials: *Serchs, SA* i *Collet, SA*. *Serchs, SA*, adquirida el 1942³ per un import de 700.000 ptes., que incloïen les mines, les concessions i la finca de Peguera, els Olano hi van vincular les concessions mineres dels termes municipals de Saldes –la mina La Campos– i Vallcebre.

El 1945, a l'Alt Llobregat, a més de *Carbones de Berga SA* hi havia actives, segons la documentació oficial, quinze empreses mine- res amb produccions anuals declarades molt discretes:

- *Carbones Mari*: 2.350 tones
- *Serchs SA*: 2.480 tones
- *Collet SA*: 1.180 tones
- *Carbones Pedra Forca*: 1.200 tones
- *Lignitos de Serchs, SA*: 390 tones
- *Carbones Ensija*: 250 tones
- *Manuel Iglesias*: 200 tones
- *Carbones Cadí*: 100 tones
- *Carbones de Guardiola*: 130 tones
- *Luis Vilarrassa*: 120 tones
- *Carbones Torrente de Peguera*: 20 tones
- *Juan Camps*: 140 tones
- *Juan F. Marc*: 40 tones
- *Antonio Bofarull*: 30 tones
- *Mariano Canal*: 30 tones
- *Carbones Frontanyà*: 10 tones⁴

Vista general del conjunt miner del Collet. ARXIU AJUNTAMENT DE GUARDIOLA DE BERGUEDÀ

Rentador de carbó, o límpia, del Collet. ARXIU ARB

Aquets anys de l'autarquia franquista, a totes les conques mineres l'explotació era intensíssima. A Pont de Suert s'explo- tava el carbó de la mà de *Minera Industrial Pirenaica*, *Cales, Cementos y Carbones* de la Pobla de Segur; el d'Artesa i de Coll de Nargó l'explotava *Cementos del Cadí*, i a la Noguera treballava *Carbones Industriales SA*. Una bona colla d'empreses mineres arrencaven carbó a la zona del Segre/Cinca, amb setanta-cinc mineres treballant als termes municipals de Mequinensa, Torrente de Cinca, Velilla, Faió, la Gran- ja d'Escarp, Serós i Riba-Roja d'Ebre, algunes tant grans com *La Carbonífera del Ebro*. També s'explotaven els carbons de la Seu d'Urgell de la mà de la *Cia. de Fluído Eléctrico SA* que, amb els de Cerdanya, alimentaven la cen- tral d'Adrall. Evidentment esta- ven actives les mines de carbó de Surroca-Ogassa, de la mà de *Ar- rendataria de Surroca, SA*, i les de Calaf, amb la *Unión Minera SA*.

I, a l'ombra de totes aquestes empreses legalitzades, les que no ho eren, que també n'hi ha- via una bona colla. Petites explo- tacions que, amb autorització de les legalitzades o amb els drets de concessió a la mà –autoritzats, arrendats o en propietat–, arren- caven carbó que venien a les em-

preses més grans o directament als consumidors. La llarga llista de mines que s'han documentat a la nostra comarca n'és testimoni⁵.

L'empresa Collet SA

«Vaig treballar sempre al Collet. La recordo, quan hi vaig entrar jo, hi havia un tros de galeria fins al carbó, pudé de 150 m, i explotaven unes capes que eren molt pobres. I llavors van travessar i van agafar unes altres que eren més riques, i vam anar seguint aquelles fins que ens vam trobar amb els de Figols, que venien també. A mi sempre em feien anar als llocs dolents, però com que em sobraven pebrots per tot, doncs.... Vaig tre- ballar lo menos quatre anys així, em feien obrir explo- tacions, i quan eren obertes llavors ja s'aixecava i jo cap a obrir-ne una altra»

PERE ESPELT

El 1944 es van iniciar els treballs de perforació de la galeria de la mina Vella del Collet per part de *Carbones de Berga SA*, però no va ser fins al 1948 que va optar

per explotar la concessió a partir d'una nova filial, *Collet, SA*. La família Olano va escollir aquest sistema, el de creació de filials, també per a l'explotació de la pe- dra, un subproducte apte per a la fabricació de ciment.

És el cas de l'empresa *Cemen- tos Collet SA*, constituïda oficial- ment davant notari el 22 d'agost de 1946 per posar en marxa una planta de producció de ciment, aprofitant la pedra calcària i el lignit. Els socis d'aquesta empre- sa eren Luis de Olano y Barandi- arán, director aleshores de *Car- bones de Berga SA*, i Bartomeu Casas i Sala que van comprar, el mateix any, la finca als Pujol Vilardaga, hereus de Pere Pujol Thomas, el fundador de la colò- nia del Collet.⁶

A la nova filial de CBSA, *Co- llet SA*, també hi van vincular les pobres explotacions d'Alfar, ac- tives des del 1908, a la Nou de Berguedà, que van arribar ocupar a 306 treballadors el 1955. Acon- seguiren una producció de més de 51.000 tones, un punt àlgid que fou el cant del cigne perquè el 1959 es van tancar les mines, fracassades les prospeccions a la recerca de noves i productives ve- tes de carbó.⁷

Fou especialment a partir de 1948 que l'explotació del Collet agafà força i estructura empre- sarial. La galeria de la mina Ve- lla del Collet de 750 m, arribà als 1.350 m el 1944 i el 1952 la xarxa viària interior assolí els 4.000 m a

l'interior, i els 1000 m a l'exterior, amb un ample de via de 500 mm amb carril Vignole sobre traves- ses de roure i una capa de balast. Una part de la xarxa es va electri- ficar amb l'energia procedent de la central del Collet que hi arri- bava a 5000 V. A l'exterior es van construir plans inclinats per por- tar el carbó fins l'abocador i di- verses construccions per a tallers i magatzems.

L'explotació del Collet s'orga- nitzava per pisos, connectats per plans inclinats: el pla Sant Cli- ment unia els pisos 1 i 2; el Santa Bàrbara els pisos 1, 2, 3 i 5; el pla Sant Llorenç, els pisos 1, 2, 3, 4, 5 i 6; el Sant Julià connectava el pis 1 amb el superior. La resta de plans – 103, 104-105, 107, 108, 109 i 110) comunicaven amb la xarxa de CBSA.

El 1950 es posà en marxa el primer rentador de carbó, una construcció a peu de carretera i de la via del tren, que feu més gran i més visible el conjunt mi- ner de Guardiola. Aviat va que- dar desfasat per què només tenia una capacitat de 40 tones brutes/ hora, totalment insuficients per la producció que assolí la mina a partir de 1967 quan s'introduïren els avenços tècnics que comenta- rem més endavant. El rentador només podia cribar carbons de més de 100 mm, la qual cosa exi- gia un treball manual previ, que feien els *recogedores*, nois d'entre 14 i 17 anys.⁸

El 1954 *Fuerzas Electricas de Cataluña SA* (FECSA) adquirí el 50% de *Collet SA*. Aleshores el capital social de l'empresa era de 90 milions de pessetes: 18.000 accions de 5.000 pessetes cadas- cuna, de les quals només s'havia desemborsat –el capital real del qual podia disposar la societat– el 40%, la qual cosa indica que els recursos eren limitats⁹. Quan es va constituir l'empresa el 1948 el capital era de només 1 milió de pessetes.

Enrique Olano Barandiaran, el fill segon del comte de Figols, mantenia la presidència que ocu- pava des de la fundació de *Collet SA*, i el seu germà, Luís, la vice- presidència. Els vocals eren Fran- cisco Iriarte Shwartz, el cunyat dels Olano i marit de Carmen

Olano Barandiaran, i els que al cap de poc esdevindrien homes forts de FECSA: l'advocat Juan Alegre Marcet (Barcelona 1917-2013), l'enginyer Juan Hernández Arbós i l'economista Antonio Rodríguez Sastre. Ells figuraven com a vocals però foren els que impulsaren el procés de modernització.

Trets visibles d'aquest procés fou la substitució de la fusta de la fortificació per puntals de fricció metàl·lics; la modernitzar el sistema de transport interior, substituint progressivament la tracció animal per locomotores elèctriques primer i modernes locomotores dièsel després; la construcció d'un total de 7.625 metres de galeries i onze plans inclinats que unien les vies dels diferents pisos¹⁰. La plantilla arribà als 620 treballadors¹¹.

Els treballadors de les mines del Collet

«El picador és el que digués-sim desbrossa el terreny... Qüestió d'anar entrant cap a dins. Barrenos. Barrenos i picant. Hi havia unes puntones, hi havia un sostre que era més fluix, feies una descalçada i llavors ja baixava el terreny. I llavors es tiraven tiros i s'anava avançant...».

JOSEP CORTICHS

El llibre de personal que des d'octubre de 1944 i fins el desembre de 1954¹², s'annotaren les dades dels mil treballadors que s'incorporen a l'empresa, proporciona una valuosa informació sobre els següents conceptes: data d'alta a l'empresa, població d'origen, estat civil, any de naixement, edat, ofici, i nom de l'empresa on treballava abans d'incorporar-se a *Collet SA*, tot i que en aquest cas no sempre s'anota aquesta informació.¹³

Evidentment, el nombre més gran de treballadors correspon a les categories de picadors (243), peó d'interior (406), peó d'exterior (237) i pinxes (23). La punta

més alta de contractació del període correspon als anys 1945 amb 158 contractacions, el 1951 amb 161 i el 1953 amb 144. L'anàlisi de la informació permet acostar-se a algunes singularitats i a l'estructura humana d'una empresa que creix en plena postguerra.

L'any 1944 és el de la posta en marxa de l'explotació, que tot i que no és el de la fundació de l'empresa, el llibre *d'Altas de personal*, ens informa que es comença a treballar oficialment des de l'11 d'octubre. Fins el 28 de desembre es contracte 34 homes, tots berguedans; la única excepció és la de Blas Sales Segarra, nascut a Catí (Castelló) que s'incorpora a la plantilla com a picador procedents de la fàbrica Asland del Clot del Moro. Del total, 27 són picadors d'ofici (79,41%), gairebé tots procedents de CBSA, 6 peons d'interior i 1 *pinche*, el jove Josep Pujals de La Nou, amb 17 anys, que venia de treballar a Fàbrica Torras¹⁴ de Guardiola.

El 1945, del 16 de gener al 26 de desembre, es contracten 158 treballadors. Entren a treballar quatre *jefes de explotación*: Llorenç Pla Casadesús, de Sant Julià de Cerdanyola (57 anys), Francisco Niubó Camps, de Bagà (41 anys), i els germans originaris d'Astúries, Julio i Luciano Menéndez Álvarez, nascuts a Mieres (32 i 29 anys). Amb els dos vigilants, Vicenç Casals Cunill de La Nou, que fins aleshores treballava a la Mina Esteve d'aquest poble, i Laudelino Fernández Canga¹⁵, nascut a Mieres, i procedent de l'empresa *Compañía de Carbones y Transportes Cadi, SA*, que explotava les mines de l'Espà des que les adquirí a mitjans 1940 a l'empresa *Carbones Oller*, formen l'equip tècnic inicial de l'explotació.

El nombre més alt de contractats correspon a la categoria de picadors 70 (44,30%), tot i que també augmenta el nombre de peons d'interior (54, un 34%) i en menor percentatge el de peons d'exterior (15, un 9,49%) i de pinxes (8, un 5%). L'1 d'abril és el dia en que s'enregistra el nombre més alt de contractacions, d'aquest any i de tota la dècada:

Miners i soldats que feien la mili al Collet. ARXIU AJUNTAMENT DE GUARDIOLA DE BERGUEDÀ

67 homes s'incorporen de cop a la plantilla en diferents categories: 39 picadors, 25 peons d'interior, 5 pinxes i els 4 caps d'explotació.

Aquell dia, l'administratiu que emplenava el llibre d'altas de l'empresa va tenir tanta feina que va deixar en blanc la casella on havia d'anotar el lloc de procedència, és a dir, en quin lloc havia treballat abans d'incorporar-se a la mina del Collet.

La hipòtesi més plausible és que la majoria d'aquets picadors procedien de les empreses mineres berguedanes i molts de CBSA. Els peons d'interior, en general, acreditaven que havien treballat en una explotació minera o en una activitat de característiques similars com podia ser una cimentera o en una empresa constructora; els pinxes, nois menors de 18 anys, que començaven a treballar per primera vegada a la mina, deuriem procedir d'altres sectors.

La important contractació de picadors el 1945 explica que l'any

següent, el 1946, la direcció de l'empresa busqués, preferentment, peons d'interior i d'exterior, que foren bona part dels 49 que es van incorporar a la plantilla. Aquesta tònica es manté l'any 1947, amb 58 ingressos, i el 1948, amb 98 incorporacions, tres dels quals són els oficinistes, Ramon Coll Palau, Josep Solé Fontdevila i Lluís Ecriche José, tots nascuts a Cercs, provinents de CBSA, a més dels 30 picadors, 36 peons d'exterior i 22 d'interior, 5 pinxes i altres oficis com traguers i ferrers. L'any 1947 es contracta com a guarda de seguretat al lleonès Ovidio Sánchez Valladares, de 30 anys, que abandona el cos de la Guardia Civil.

L'any 1949 i el 1950, amb 50 i 29 contractes respectivament, suposen una estabilització de la plantilla. Del miler de treballadors contractats durant el període 1944-1954, només 18 nois entre 14 i 17 anys consten amb la categoria de *escogedor*, el 88 % contractats el 1949.

A partir de 1951, probablement arran de la construcció del nou rentador de carbó i del primer intent de modernització de l'explotació, es produeix un nou

increment de contractacions. L'empresa incorpora el primer facultatiu aquest any, el sallentí Florenci Claret Casas, i augmenta el personal d'oficines amb tres administratius, els barcelonins Ricard Navarro i Jaume Sabater, i Jaume Clapés Lineros, nascut a Pitrufiquen (Xile), que hem de creure que treballen al despatx de Barcelona, probablement al costat d'alguns dels quatre tècnics, dels quals no es concreta l'especialitat, els berguedans Romà Noguera Basagañas (La Nou) i Pere Companyó Calves (Gisclareny), el vigatà Josep Comella Castell i Andrés Aldarabal Zuberogaita, de Bilbao, que també s'incorporen a l'equip aquest any 1951.

L'interès per reforçar la plantilla amb personal quantificat, juntament amb la contractació massiva (106 l'any 1951, 161 el 1952, 144 el 1953 i 96 el 1954) es manté el període 1952-1954. El 1952 s'incorporen com a caps d'explotació homes amb experiència procedents de CBSA, Pere Camprubí Torné i Manuel Fuster Sirvent, ambdós de La Nou (amb 58 anys), i Ramon Rotllant Casals (47 anys), de Sant Julià de Cerdanyola.

També tres vigilants Josep Diez Rey, nascut a Benavides (Lleó), Josep Velasco Fernández de Sant Martín del Rey Aurelio (Astúries) i Pere Gil Clotet, de Baga, els dos últims antics treballadors de la cimentera del Collet i contractats com a vigilants d'interior. El nombre de peons d'exterior no para de créixer degut a la construcció de la *llímpia*.

Aquets últims anys s'organitzen els tallers amb dos fusters de la Pobla de Lillet (Pelegrí Vilella i Agustí Casanova), dos electricistes (Jordi Puig de Guardiola i Joan Saez de Burgos), cinc fusters (Joan Cirera Casas de Guardiola, Pere Clotet Armengol de Castellar de n'Hug, Ramon Pons de la Pedra, Pere Villanueva de Villanueva de la Jara i Alberto Iglesias de Valverde de Bejar) i set mecànics (Josep Calvera, Miquel Pons i Ramon Coll Palau de Cercs, Emili Campaña i Vicenç Prat de Barcelona, Josep Rusiñol de la Pobla i Joan Bascomte de Sallent).

L'any 1953 passen a formar part de la plantilla els membres de la família Olano: José Eduardo de Olano y Barandiaran (Barcelona 1903-1957), segon comte de Figols, els seus germans Enrique i Luis, i el seu cunyat Francisco Iriarte Schwartz, espòs de Carmen Olano Barandiaran. Es prepara l'entrada en l'accionariat de *Collet SA* de la gran elèctrica FECSA, i cal ordenar al màxim l'empresa minera.

Expertesa i ofici

«Jo treballava al Collet, i sempre tenia la idea d'obrir-ne una per a mi. Plegant del Collet, els companys se n'anaven cap a casa a dinar i jo me n'anava cap a la mina Vulcano a posar-la en marxa. Perquè aquest senyor que la tenia va fracassar, Vaig rumiar d'obrir una mina nova, fer una boca de mina nova. I allà vaig començar la mina Vulcano. Vaig començar de treure carbó, vaig començar de llogar gent quan ja havia plegat de la mina, i vaig arribar a 30 homes. A mi la mina m'agradava. Molt. Tota la vida hi he treballat»

JOSEP ANFRUNS

La posta en marxa de la mina del Collet va exigir la incorporació de miners experts que en bona part procedien de CBSA (144 miners), pocs de *Serchs SA* (17 miners) i d'una bona colla de petites empreses i explotacions de la comarca: Carbones Mari SA (23), Mina Rotllan i Barral de la Pobla (26), Carbones Catllaràs (7), Carbones Cadí (1) Carbones F. Marco o Cascante de Figols (13), Carbones Guardiola (7), Mina Conxita o Fàbrega (6), Mina Bàrbara de Fumanya (1), Carbones Torrente de Peguera SA (4), Mina José Guixé de Figols (2), Mina Esteve de La Nou (4), Mina San Jorge SA (14),

Mina Vulcano SA (5), Carbones Pedra Forca (7), Carbones Ensija (2), etc.. Els miners s'incorporen amb l'ofici de *vigilante*, *picador*, *peón de interior*, *peón de exterior* i *pinche*, principalment.

Consten, al llarg de tota la dècada analitzada, com *arrieros* quatre berguedans, Agustí Amills Ribera (Brocà), Antoni Elias Parcerisa, Josep Elias Casals (Sant Julià de Cerdanyola) i Joan Valldeperes Farràs (Vilada), i dos del Baix Ebre, Josep Valldeperes Espà i Josep Blas Bartomeu. Al seu càrrec estaven prop d'un trentena de mules que arrossegaven totes les vagoletes, a l'interior i a l'exterior de les galeries.

Quan als *peones de exterior* es tractava de treballadors indispensables per poder bastir els edificis de serveis i els accessos, i per al transport del carbó per tant homes vinculats als oficis de la construcció, paletes i manobres, una bona part dels quals havien treballat a l'empresa «*Construcciones, Obras y Hormigones CAMRI*» – se'n comptabilitzen 31 – i tot i que s'incorporen durant tota la dècada, els pics més alts corresponen als anys 1952-53. CAMRI –l'acrònim dels dos principals accionistes Camprubí i Riera– era una empresa vinculada estretament a CBSA. L'any 1951 va obtenir l'adjudicació, per part de la *Obra Sindical del Hogar y la Arquitectura*, les obres de construcció

«del grupo de treinta y dos viviendas protegidas en Serchs (Barcelona), cuyo presupuesto asciende a la cantidad de un millón seiscientos treinta y tres mil quinientas veintisiete pesetas con once céntimos»,¹⁶ probablement un dels dos blocs d'habitatges del carrer Santa Cecília de Sant Corneli.

Una bona colla havien treballat a altres empreses constructors de la comarca abans de demanar feina a *Collet SA*. Algunes de les empreses referenciades a l'apartat de procedència del llibre d'*Altas* són, des de la gran *Edificios y Construcciones* de Gironella (15 treballadors), fins a moltes altres que figuren com a Constructor de Obra Pública (Planas de Berga, Castells de Bagà, Badia de Guardiola), com a *Contratistas* (J.

«Sempre anava a davant jo. Picador sempre. I quan m'ho va semblar llavors vaig demanar per enfustador. Enfustar era una feina més bona que no pas picador. Llavors arrencàvem el carbó amb un martillo, i ens el posàvem aquí, al pit i feiem els tiros empaitan,... El peó tirava carbó. I l'enfustador era el que venia al darrera conservant el camí cap a la sortida»

JOSEP ANFRUNS

Morillas de Guardiola, B. Calvet Pujol de Bagà, Martínez-Alcalde de Barcelona, *Corominas y Cia* de Berga, Valentín, etc.). També hi són presents treballadors procedents de la *Constructora Pirenaica SA* (COPISA), vinculada al procés històric d'electrificació de Catalunya, liderat per FECSA en la dècada dels anys cinquanta.

Hi figuren empreses vinculades a la construcció (Taller Piedra Padrós o Fundación A. Isern, ambdues de Berga) i molt especialment treballadors provinents de les fàbriques de ciment que aportaven expertesa per què a totes les cimenteres hi havia explotació de pedra, amb mina d'interior com és el cas del Collet, o amb grans pedreres com al Clot del Moro. Provenen de les cimenteres de la comarca, ciments Bofarull de Cercs i Ciments Collet, o de Calaf (Cementos Sala y Cia de Calaf), però destaca especialment els provinents de la *Compañía General de Asfaltos y Portland* (ASLAND) de la Pobla de Lillet, una vintena.

També s'identifica un degoteig de treballadors procedents de les empreses tèxtils de la comarca del Berguedà, amb major nombre les filatures de l'Alt Berguedà com és el cas de les fàbriques de la Pobla de Lillet –*Hijos de P. Pujol SA* (19 treballadors) i *Hijos de J. Artigas* (6 treballadors)– i la filatura que l'empresa granollerina Torras SA possà en marxa a Guardiola el 1944 (19 treballadors). De la resta de la comarca arriben

al Collet treballadors tèxtils de *Herederos J. Ferrer* de Vilada (2), *Manufacturas San Salvador SA* de Cercs (2), *Manufacturas Rosal SA* (4), *Successores de Serra Feliu* de l'Ametlla de Merola, de la colònia Monegal i de Viladomiu Vell, etc.

Els llocs d'origen dels miners del Collet

«I amb això de les mines allà hi havia un moviment. Venien els treballadors, pujaven amb el tren. Venien de les colònies de Puig-reig cap a Guardiola. En comptes de venir a saltar a Guardiola, saltaven al Collet, al lloc on feien la càrrega i descàrrega del ciment, i s'esperaven tots a la casa del Collet. Jo recordo que tenia 15 anys (Dorita Garcia) i ell tenia els 18 (Josep M. Freixa). I allà a despatxar gots de vi, i esmorzaven allà. Feien un ple de miners que esperaven els camions que els portessin a dalt a les mines»

JOSEP M. FREIXA
I DORITA GARCIA

Del miler de treballadors contractats per Collet SA entre 1944 i 1954, 578 són nascuts al Berguedà (57,8%) i 136 (13,6%) a altres comarques de Catalunya, majoritàriament a les comarques veïnes del Ripollès, Solsonès, Bages i Osona. Un percentatge molt alt, un 71,4% de treballadors catalans, que trenca amb el tòpic de que a la mina hi treballaven majoritàriament miners immigrants procedents de zones mineres –Astúries, El Bierzo, Andalusia i Múrcia– o de regions que no oferien ocupació industrial com és el cas d'algunes províncies andaluses.

Al menys fins el 1954 la majoria dels treballadors de Collet SA eren catalans. S'identifiquen famílies mineres extenses, –pares, fills, cosins, oncles– i de

llarga tradició. La dels Amills –Amills Camps, Amills Companyó, Amills Costa, Amills Marginedas, Amills Pey, Amills Ribera i Amills Soler– per exemple, de Bagà, de Brocà i de Guardiola. Els Buj Pradell i Buj Rosell de Bagà. Els Casadejus de St. Julià Cerdanyola, els Casals de Sant Julià, de La Nou, de la Pobla de Lillet i de Guardiola. Els Espel i Espelt de Sant Julià de Cerdanyola, els Perarnau de Saldes, els Pons, els Puig i els Torné a tots els pobles miners de l'Alt Berguedà.

Guardiola, amb els seus nuclis agregats de Brocà, Gavarrós i Sant Julià de Cerdanyola, és el municipi amb més miners treballant a *Collet SA*: 136 en total (un 23,53% de la plantilla), 75 dels quals (12,98%) declaren haver nascut a Sant Julià de Cerdanyola, 48 (8,30%) a Guardiola, 12 a Brocà (2,08%) i 1 a Gavarrós (0,17%). Segueixen en nombre Bagà amb 87 treballadors (15,05%), la Pobla de Lillet amb 85 (14,71%) i La Nou, amb 61 (10,55%).

Els 280 treballadors de la resta d'Espanya i dels 3 d'altres països (un xilè i dos francesos), una part molt important –no podem concretar més per què en aquest

Treballadors Collet SA (1944-1954) nascuts a Catalunya

Alt Urgell	2	0,28%
Bages	21	2,94%
Baix Ebre	3	0,42%
Baix Llobregat	6	0,84%
Barcelonès	22	3,08%
Berguedà	578	80,95%
Cerdanya	1	0,14%
Garrotxa	1	0,14%
Noguera	2	0,28%
Maresme	1	0,14%
Osona	27	3,78%
Pallars Subirà	2	0,28%
Priorat	1	0,14%
Ribera d'Ebre	1	0,14%
Ripollès	21	2,94%
Segrià	2	0,28%
Solsonès	13	1,82%
Urgell	3	0,42%
Vallès Occid	6	0,84%
Vallès Oriental	1	0,14%
TOTAL	714	100,00%

TREBALLADORS DE COLLET SA NASCUTS AL BERGUEDA (1944-1954) *

Municipi	Agregat	Total	%
AVIÀ		6	1,04%
BAGÀ		87	15,05%
BERGA		27	4,67%
BORREDÀ		11	1,90%
CAPOLAT		2	0,35%
CASSERRES		2	0,35%
CASTELL DE L'ARENY		10	1,73%
CASTELLAR DE N'HUG		14	2,42%
CASTELLAR DEL RIU		4	0,69%
CERCS		25	4,33%
	La Baells	1	0,17%
	Fígols-Les Mines	4	0,69%
FÍGOLS		4	0,69%
	Peguera	1	0,17%
GIRONELLA		6	1,04%
GISCLARENY		10	1,73%
GÓSOL		6	1,04%
GUARDIOLA		48	8,30%
	Brocà	12	2,08%
	Gavarrós	1	0,17%
	St. Julià de Cerdanyola	75	12,98%
LA NOU		61	10,55%
LA QUAR		1	0,17%
LA VALLDAN		4	0,69%
MONTCLAR		2	0,35%
MONTMAJOR		1	0,17%
OLVAN		2	0,35%
POBLA DE LILLET		85	14,71%
PUIG-REIG		7	1,21%
SAGÀS		2	0,35%
SALDES		17	2,94%
	L'Espà	1	0,17%
ST. JAUME FRONTANYÀ		4	0,69%
STA. MARIA DE MERLÉS		4	0,69%
VALLCEBRE		12	2,08%
VILADA		19	3,29%
		578	100,00%

* Agrupació de pobles segons els municipis del període 1944-54.

apartat hi manquen informació de 67 miners– s'integren procedents d'altres empreses catalanes.

Durant el període 1944-1954 van treballar a la mina del Collet 26 homes nascuts a la província de Murcia (9,29% del total) principalment de Almendrinós, Aguilas, Lorca i Puerto Lumbreras. El nombre més important el formen però els treballadors procedents de tres províncies andaluses, Almeria (75 i 26,79%) i Granada (39 i 13,93%), Jaén (20 i 7,14%) totes amb una important mineria de plom.

Els registres permeten identificar membres d'una mateixa

família, com és el cas dels germans Pérez Fernández d'Adra que s'incorporen el mateix dia 9 d'abril de 1952 com a peons d'interior; Nicolàs de 28 anys i casat, treballava de paleta a Guardiola i Francisco de 21 anys i solter, a CBSA. D'un altre poble d'Almeria, Carboneras, són fills 15 treballadors de Collet SA, entre ells els germans Diego i Ginés Hernández Clemente, i els germans Pedro i Luis Sánchez Garcia, de 40 i 27 anys. Antonio i Juan Artero Sáez són de Mojacar; nou treballadors de Collet són fills d'aquesta localitat. De Sorbas, 12, i dels 5 de Tabernas,

«Aquí a Bagà no hi ha mines ... Llavors els miners d'aquí anaven a treballar molts en bicicleta. Havien de ser a les 7 allà. Sortien a les 6 d'aquí, amb fred, amb pluja....

A treballar i a l'hora de plegar els veies pujar ben negres tal com sortien de la mina cap aquí. Després van venir les dutxes i ja pujaven nets.».

RAMON QUINTANA

tres són germans, Juan i Manuel Guirado Guirado.

De la província de Granada, de la Puebla Don Fadrique són originaris 17 treballadors i entre ells els germans Guillermo i José Antonio Alcántara, de 18 i 21 anys, i el seu pare Zenón Alcántara Solá, de 50 anys; tots tres s'incorporen a l'empresa l'1 d'abril de 1945, acabats d'arribar d'Andalusia com a peons d'exterior. Els pobles miners de Linares i Cazorla són els de la província de Jaén que aporten més treballadors.

Fer la mili a la mina

«Quan el jovent tenia 16 o 17 anys, ja entrava a la mina. Tot el jovent que se n'anava a treballar a la mina no havia d'anar a la mili. Arreglaven els papers i feia la mili aquí a la mina»

JOSEP ANFRUNS

A la singularitat del sistema de explotació –mineria extensiva, poc mecanitzada i rendiments baixos– cal afegir-hi que durant aquets anys de la postguerra i fins els anys setanta, es podia fer el servei militar a la mina. No hi ha dubte que el treball a la mina era dur però per molts nois, i per moltes famílies, fer el servei militar ho era encara més, en aquets anys.

El 1940, un cop acabada la Guerra Civil espanyola i amb

TREBALLADORS DE COLLET SA (1944-1954) PER PROVÍNCIES

Província		%
Albacete	2	0,20%
Alicante	2	0,20%
Almeria	75	7,53%
Barcelona	658	66,06%
Bilbao	2	0,20%
Burgos	1	0,10%
Cáceres	5	0,50%
Cádiz	1	0,10%
Castelló	12	1,20%
Córdoba	4	0,40%
Cuenca	10	1,00%
Girona	23	2,31%
Granada	39	3,92%
Huelva	5	0,50%
Jaen	20	2,01%
La Corunya	1	0,10%
Leon	4	0,40%
Lleida	30	3,01%
Madrid	2	0,20%
Màlaga	4	0,40%
Mallorca	2	0,20%
Melilla	1	0,10%
Múrica	26	2,61%
Navarra	1	0,10%
Orense	3	0,30%
Oviedo	15	1,51%
Pontevedra	3	0,30%
Salamanca	4	0,40%
Santander	6	0,60%
Segovia	1	0,10%
Sevilla	4	0,40%
Tarragona	5	0,50%
Teruel	9	0,90%
Toledo	2	0,20%
Valencia	5	0,50%
Valladolid	2	0,20%
Zamora	1	0,10%
Zaragoza	6	0,60%
	996	100,00%
Xile	1	
Francia	2	
	999	

la II Guerra Mundial en marxa, el règim va posar en marxa el nou Sistema Militar Obligatori (SMO) a partir del principi de mobilització universal que consideraven que era «una herramienta de capacitación militar, nacionalización y homogeneización ideológica», però també, una eina més de repressió i una magnífica forma d'enquadrament, vigilància dels reclutes i control del territori¹⁷.

La llei de 1940 confirmava tota la legislació anterior des de l'etapa de la Restauració, la dictadura de Primo de Rivera, la II República i la Guerra Civil, i per tant quedaven exclosos –exceptuados o separados temporalmente– del servei militar els picadors, vagoners, enfustadors i ramperos de les mines de carbó i de plom que portessin, com a mínim, un any de treball en alguna d'aquestes categories abans d'incorporar-se a files,

«por necesidad de resolver el importante problema del abastecimiento de carbón, industria básica de la mayoría de las demás» (decreto por el que se exceptúa del servicio activo en filas al personal que trabaja en las minas de carbón y plomo, 24 de julio de 1942, BOE, n.º 221)¹⁸.

Fer la mili a la mina fou una magnífica oportunitat per a les empreses i per als nois de les comarques miners. L'any 1940 van poder treballar a la mina, en treballs d'interior, els nois de la llei de 1936-37, i el 1942 ho van poder fer els quintats aquell any. El 1945 es va estendre la possibilitat a tots els nois que treballaven en túnels, ports, canals i pedreres, i durant aquest quinquenni, del 1940 al 1945, es va permetre treballar el diumenge, un treball que les empreses pagaven als miners que voluntàriament s'apuntaven al treball i que de ben poc compensava les hores extres –una o dues– que es veien obligats a fer de dilluns a dissabte, ni tampoc les vacances pagades, que van començar a percebre a partir de 1942.

La manca de mà d'obra a la mineria espanyola de postguerra era tan gran que fins i tot s'estudià la possibilitat de redimir anys de penes als presos a canvi de treballar a la mina i d'aplicar el règim de treballs forçats als presoners¹⁹. Commutar la mili per la mina havia de pal·liar aquesta manca de mà d'obra.

«El personal minero que en la fecha de su alistamiento militar se encuentre trabajando como picador, entibador, barrenista, caminero, vagonero, rampero, caballista o peón especializado, cuya jornada de trabajo se realiza íntegra y exclusivamente en el interior de las mi-

«Llavors jo me'n vaig anar a treballar a la mina. Vaig fer de pinxe primer. Portava l'esmorzar del jefe, em sembla que vaig estar-hi un any. Llavors me'n vaig anar amb els que guiaven el carbó i jo els buidava les cambasses, que no podia casibé, amb 14 anys. Vaig estar-hi potser un any i llavors vaig anar allà els compressors que feien l'aire per treballar a dintre la mina.

I així fins que vaig tenir 18 anys, que ja tenia ganes d'entrar dins de la mina perquè era on guanyaven més cèntims. Al final guanyava 29 ptes.

Quan vaig tenir 18 anys llavors em van demanar si volia anar de tubero allà al Pedraforca. Vaig dir que sí. Em sembla que em van dir 80 pessetes cada dia, vaig passar de 29 a 80.

Jo vaig estar 10 anys allà al Collet momes amb les bombes. El problema que treballaves dissabtes i diumenges. I si un feia vacances l'altre tenia que fer jornal i mig, però tot això ens ho pagaven. No podies fer festa casibé mai.

El 13 de juny de 1988 em vaig jubilar. Amb 51 anys, en portava 37 de mina, bonificació, una cosa i una altra, i vaig agafar el retiro».

JOSEP COROMINAS
«EL TUBERO»

nas de carbón, plomo o potasa, podrá acogerse voluntariamente a las concesiones que en cuanto a la prestación del servicio militar otorga el presente Decreto-ley.

Dichos beneficios alcanzarán solamente a los mozos pertenecientes a empresas mineras cuya producción anual aconseje al Ministerio de Industria declararlas con derecho a que su personal pueda gozar de aquéllos.

Soldats que consta que van fer la mili a Collet SA el 1953-54

COGNOMS I NOM	ANY ingrés Collet SA	POBLACIÓ origen	ANY naix	EDAT	CATEGORIA PROFESIONAL
AMILLS PEY, Ramón	1954	Bagà	1931	23	Peó interior
BOIXADER BESA, Francisco	1954	Puig-reig	1931	23	Peó interior
CASAFONT BONADA, Antonio	1954	Vilada	1931	23	Peó interior
CASALS PARRAMÓN, José	1954	Pobla de Lillet	1931	23	Picador
CASAS CASALS, Juan	1944	Bagà	1920	24	Picador
COLELL PAGEROLS, Martín	1954	Avià	1931	23	Peó interior
CUNILL ROSIÑOL, Jaime	1954	St. Julià Cerdanyola	1932	22	Peó interior
CURRIU TUBAU, Martín	1954	Vilada	1931	23	Peó interior
CURRIU TUBAU, Martín	1954	Vilada	1931	23	Peó interior
DE HARO HARO, Juan	1954	Cercs	1931	23	Empleado
FARRÁS CARBONELL, Ramón	1954	La Nou	1932	22	Peó interior
FUSTÉ ARMENGOL, José	1954	Guardiola	1931	23	Peó interior
GRAU CALVES, Pedro	1953	Vilada	1931	22	Peó interior
GUILLEMAS FRANCÀS, Lorenzo	1954	Pobla de Lillet	1932	22	Peó interior
PERARNAU COLL. Ramón	1953	La Nou	1931	22	Peó interior
RIBERA MALÉ, Juan	1954	Gósol	1931	23	Peó interior
RIBERA MALÉ, Juan	1954	Gósol	1931	23	Peó interior
ROYO HERAS, Bienvenido	1954	Borredà	1931	23	Peó interior
SELLAS CUNILL, Ramón	1945	St. Julià Cerdanyola	1920	25	Peó interior
SOLER CASAFONT, Juan	1954	Berga	1931	23	Peó interior
SOLER CASAFONT. Ramón	1954	Berga	1931	23	Peó interior
TALLADA LLOBET, José	1953	Bagà	1931	22	Peó interior
TORNÉ FARRÁS, José M	1953	Baga	1931	22	Peó interior
TORNÉ MASDEU, José	1954	La Vallldan	1931	23	Peó interior

«El que venia por no ir a la mili y tenía en su casa un porvenir pues a lo mejor se volvía a su casa. Y el que no, pues se quedava en la mina. Yo conocí uno que se retiró a los 60 años más o menos y vino a a ver la mili. Si les gustaba se quedaban»

VICENTE PERÁLVAREZ

Igualmente podrán acogerse a los preceptos de la presente disposición antes de la fecha del alistamiento, con el mismo compromiso que los procedentes de reemplazo forzoso, los individuos que reúnan las condiciones indicadas y que lo soliciten dentro de las edades establecidas para la admisión de voluntarios en el Ejército, incorporándose a filas para prestar los tres meses de servicio en las fechas que se señalen».

Decreto-ley 22/1963, de 21 de noviembre, sobre régimen especial y beneficios aplicables al personal minero para la prestación del servicio militar. «BOE» núm.

280, de 22 de noviembre de 1963, páginas 16350 a 16352.

Però no tots els nois que feien la mili a la mina treballaven a la mina; aviat es va generalitzar un frau, el de pagar per a alliberar-se del servei militar i de treballar a la mina. Les famílies benestants d'aquestes zones mineres pagaven a una empresa minera, o a un contractista de personal, per què el fill no hagués de treballar a la mina i ho pogués fer en el negoci familiar. Així ho explica un testimoni de primer ordre, que ho és no solament per què explica el funcionament d'aquest sistema de mili particular, sinó per què ho contextualitza en la mina de l'Espà, l'any 1944, després de la terrible explosió de grisú que manllevà la vida a 34 miners de la mina Clara:

«Jo vaig estar encarregat a la mina del Pirineu, a la mina on se'n van matar trenta-sis, i era un dia de Pasqua. Van comprar la mina els nous amos i l'encarregat. A més de l'encarregat, ni havia un que tenia potser cent homes o cinquanta, una quantitat d'homes grans, i allí no es veia ningú i a cap puesto tampoc. Jo vaig dir «els que no es presen-

tin d'aquí a tres dies, els donaré de baixa» i no se'n van presentar cap, així que de baixa.

Al donar-los de baixa es va presentar un tinent de la Guàrdia Civil i una parella i van cridar a alguns i al crida'ls, van dir.

Tú, ¿cuánto pagaste por estar aquí?

Nada.

Oye, el teniente de la Guardia Civil no ha subido aquí para que tú no digas nada. Oye, ¿cuánto pagabas?

Yo pagaba 15.000 pts. L'altre 18.000, altre d'això...

No és que es lliuraven de la mili, o que es poguessin lliurar, és que no venien per a treballar (...)

(T.R. La Granja d'Escarp, quinto de 1932)²⁰.

Algunes famílies amb capacitat econòmica buscaven la manera per què el seu fill constés que feia la mili a la mina, i el que feien era pagar un empresari o buscar un noi soldat -suplent:

«... sempre havia alguns de famílies que podien, a veure, és que la família que podia, que tenia quartos, buscava fer la mili a mines. Sábies això? Sí, és interessant que ho

sàpigues. Imagina que jo tinc un fill meu que ha de fer la mili, considerant que la mili és una cosa que rebaixa, dolenta, jo agafo i es fa voluntari a mines, per exemple les mines de carbó i es va de voluntari a Mequinensa, eh?

Bé, després resulta que hi ha una sèrie de gent que cobreix aquestes places, pues jo pagant un sou a una persona que vagi a picar a les mines de carbó enlloc d'anar-hi el meu fill, hi ha un senyor que es guanya la vida així.

Jo tinc uns companys i els pagaven i feia la feina un per l'altre i la gent no anaven a la mili. No anaven a la mili, feien la mili com si diguéssim un altre, però en lloc de fer la mili de soldat, treia carbó i cobrava un sou, que és lo sou que havia de pagar l'altre...»

(R.P. Lleida, quinto de 1954)²¹.

Al registre de personal de Collet SA, entre els anys 1944 i 1954, es comptabilitzen un total de 24 miners-soldats, tots de la comarca del Berguedà (Bagà, Berga, Gósol, La Pobla de Lillet, Vilada, Puig-reig, Avià...), de 22 i 23 anys, que entren a treballar a Collet SA el 1953 i 1954, i llevat de dos que són picadors i un empleado que treballava a les oficines de l'empresa, la resta consten com a peons.

El complex industrial del Collet i Guardiola

El 1936 –Decret de Govern de la Generalitat de 22 d'octubre de 1936– es va formar el nou terme municipal de Guardiola de Berga a partir d'agregar el municipi de Brocà i els seus nuclis de Gavarros i Grèixer, i el de Sant Julià de Cerdanyola²², amb els agregats de La Torre de Foix, Sant Llorenç i Collet. El nou municipi va tenir com a capitalitat Guardiola que s'havia format arran de l'arribada del tren. La fusió va ser ratificada a l'any 1942.

Guardiola s'havia convertit en un actiu centre comercial gracies a l'estació del tren i a la cruïlla de carreteres. L'edifici del nou ajuntament, construït als anys quaranta, i l'església li van donar la forma física de poble, tot i que el projecte de la nova església que l'arquitecte del bisbat de Solso-

«Amb un altre company que tinc meu, vam comprar un camió i vam pujar cap aquí dalt. L'avors era l'apogeo del transport...

T'aixecaves al matí, agafaves el camió i cap a la mina a carregar.

Baixaves a descarregar allà baix a l'estació del Collet

... I anar fent volts. Aquest carbó, a través del tren i a través també de camions, anava cap al lloc de la indústria com si diguéssim: cap a Terrassa, Sabadell, Barcelona, i tot allò».

JOAN COSTA

na, Isidre Puig Boada (Barcelona 1891-1987) va fer el 1946 no es va portar a terme, amb modificacions, fins el 1956-59. Al Collet es va concentrar l'activitat industrial, a l'entorn d'un vell casal construït el 1764 pel mestre d'obres Francesc Comas Sallent. Els Pujol Thomàs de Berga van construir, a finals del s. XIX, una singular colònia industrial que primer havia de ser tèxtil i va acabar essent cimentera i forestal, que a més de ciment produïa calç, teules, rajoles, eines per a la mina i els pagesos, rodes de carros i fins i tot mobles.

Al Collet, on el Saldes desaigua al Llobregat, és també la cruïlla dels camins de les dues valls, i punt on va caldre construir ponts i túnels. També rescloses, algunes tant importants com la que recull l'aigua per una de les obres d'infraestructura més importants de la comarca, el canal industrial que neix aquí, sota les envistes del vell castell de Guardiola, i que recorre 20 quilòmetres fins a tornar l'aigua al Llobregat, gràcies a una gran canonada, prop de Cal Rosal. A tocar de la resclosa, del canal industrial i del que queda d'un vell molí fariner aixecat a mitjans s. XIX, el molí de Guardiola, s'aixeca l'edifici de la central elèctrica del Collet. Una estructura noble, de l'any 1906, que conte una potent central²³.

Tot, juntament amb el conjunt de les Cases Noves del Collet, la fàbrica de cartró, el baixador del tren, i sobretot el complex de les mines del Collet, formaren una zona industrial notable.

FECSA i la mina del Collet

«Fígols explotava cap aquí i els del Collet cap allà.

Quan es trobaven havien de fer una altra galeria, i una rampa que en dèiem de 100 m al Collet, a Fígols es feien de 200. Hi havia la galeria de la pedra que es conservava, i la del carbó que cada 100 m ens feia travessar el nou i s'abandonava el de darrera. La pedra de la galeria de pedra la feien servir per fer ciment al Collet.»

JOAN AROCAS

El 1967 l'empresa elèctrica FECSA va adquirir el total de les accions de *Collet SA*, com ho va fer també amb CBSA, i hi col·loca Felipe Lafita Babío (Portugalete 1902- Barcelona 1987), enginyer naval, aeronàutic i industrial, al capdavant de la direcció. Lafita, que fou president de *Minas de Utrillas*, vocal de Carbones de Berga, SA i de l'empresa Nacional de Alumini, fou també conseller i director ge-

neral de FECSA, un enginyer de reconegut prestigi.

El 1965 per a la mina del Collet, FECSA havia preparat un pla de modernització, l'anomenat *Plan de Acción Concertada* a partir de les possibilitats que oferia el I Plan de Desarrollo que havia impulsat el govern tecnòcrata el 1963²⁴. En un període de quatre anys es volia incrementar la producció industrial en un 20%, augmentar la productivitat fins el 1.100k/jornal, la creació de rentadors de carbó d'alt rendiment, concentrar les explotacions per aconseguir muscular les empreses i millorar els sous dels treballadors.

Tot i que l'Estat concedí préstecs a llarg termini i amb un interès baix a les empreses, el *Plan de Acción Concertada* fou un fracàs en el camp de la mineria del carbó²⁵ perquè van arribar tard i en un s anys en que la demanda de carbó entrava en una fase de davallada.

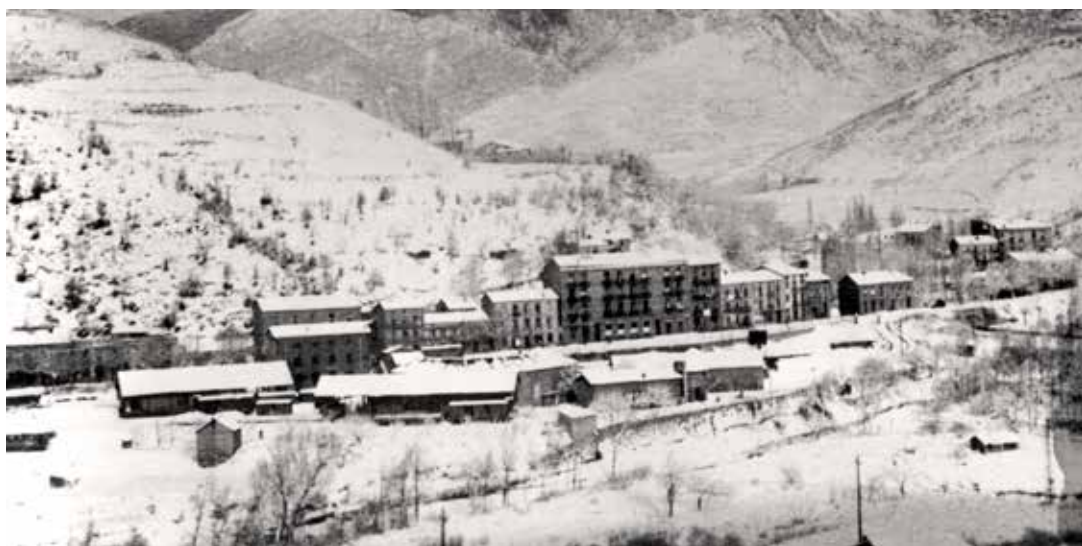
L'aplicació del *Plan* a la mina del Collet va suposar la construcció d'un pla inclinat automatitzat de 600 m que havia d'unir el nivell de la planta 7 amb la planta 1, i per on es desplaçaven dos *skips* d'una capacitat de 8 tones cadascun. Els *skips* transportaven tot-ú (barreja de carbó i estèril) i es movien a una velocitat de 3m/s, accionats per un cabrestant de 380 CV. L'*skip* també movia un mòdul que transportava el personal, i una tercera via, amb el seu cabrestant independent, s'utilitzava per transportar fusta a l'interior de la mina²⁶.

També es va modernitzar notablement el sistema d'arrencada de carbó –amb la introducció del sistema mecànic amb la introducció de raspall i transportadors blindats– que va substituir el sistema tradicional amb martells pneumàtics i explosius, i la introducció de puntals metàl·lics per fortificar el front d'explotació que van substituir als puntals de fusta. Aquesta mecanització va comportar una notable reducció de la mà d'obra, que passà de 650 treballadors a 500 el 1967.

Es mecanitzà també el transport –pales carregadores pneumàtiques Joy, transports blindats locomotors dièsel Deutz que van substituir les mules–, els detonadors elèctrics van substituir les metxes, i modernitzar el rentador amb la introducció d'un tambor Wemco que va permetre tractar tot el tot-ú i separar el carbó i dels estèrils a partir d'una suspensió de magnetita dissolta en aigua. En total una inversió notable, 700 milions de pessetes de l'època que van permetre augmentar la producció a 120.000-130.000 tones de carbó anuals. Amb tot no foren suficients per amortitzar la inversió i garantir la viabilitat de l'empresa.

El 1971 el consell d'administració de Collet SA va acordar el tancament de l'explotació argumentant que, tot i que les pèrdues no eren molt altes, no hi havia

Guardiola, pocs dies després de la gran nevada de desembre de 1962. ARXIU RSR

Any	Producció (Tones)	Vendes (Tones)	Pèrdues (en ptes)
1964-1965			1.797.373
1966			1.419.857
1967	111.872	116.939	1.990.597
1968	129.481	129.278	
1969	136.952	131.649	2.197.953
1970	114.790	118.922	6.657.152
1971*	94.437	92.729	12.386.226
1972 **			1.603.435
Total pèrdues acumulades			25.854.642

Font: C. HAUSMANN TARRIDA: *Carbó de pedra, un mundo que desaparece*.

Vol. I (no editado).

* Fusió de Collet SA amb CBSA

** Any de la dissolució de l'empresa

possibilitat d'amortitzar la inversió i la conjuntura del mercat nacional del carbó en general i dels lignits en particular només anunciava un augment de les pèrdues. La totalitat dels treballadors s'integraren a l'empresa CBSA.

El 1967 es creava l'empresa la *Empresa Nacional Hulleras del Norte* (HUNOSA) amb participació de l'Estat i les grans empreses asturianes, amb una plantilla de gairebé 30.000 treballadors i una producció de 5,5 milions de tones d'hulla. HUNOSA representava la nacionalització de bona part de la mineria del carbó la qual cosa canviava totalment el panorama empresarial del carbó a Espanya. Suposà la fi per a les petites empreses mineres, entre elles Collet SA.

El Collet, amb la fàbrica de cartró i la fàbrica de ciment.

Notes

1. Els testimonis de Josep Anfruns, Pere Espelt, Joan Arocas, Josep Cortichs, Joan Costa, Josep M. Freixa i Dorita Garcia, Vicente Perálvarez i Josep Corominas *El Tubero* procedeixen de la publicació PUJANTELL, J. i Vilaseca, M.: *Boscós, Paisatge i Memòria a Guardiola de Berguedà*, L'Arada, Creativitat Social, SCCCL, desembre de 2019. El testimoni de Ramon Quintana extret de PUJANTELL, J. i Vilaseca, M.: *Boscós, Paisatge i Memòria a Bagà*, L'Arada, Creativitat Social, SCCCL, desembre de 2019.
2. PERARNAU LLORENS, J.: «El patrimonio minero del franquismo y su incidencia en el paisaje industrial catalán», VI Congreso de TICCIH España celebrado en UNED, Escuelas Pías de Madrid en 2013. *Actas VI Congreso conservación del Patrimonio Industrial y de la Obra Pública en España, el Patrimonio Industrial en el contexto histórico del Franquismo 1939-1975*. UNED-Madrid, TICCIH-España, Ed. CICEES 2016, p. 139-144. SERRA ROTÉS, R.: «Del racionamiento al desarrollismo (1939-1975): la cuenca minera de Berga (Barcelona)», *VI Congreso para la Conservación del Patrimonio Industrial y la Obra Pública en España. Patrimonio*

industrial en el contexto histórico del Franquismo (1939-1975), 12-15 de junio de 2013, UNED-Madrid, TICCIH-España, Ed. CICEES 2016, p. 113-118.

3. SALMERON i BOSCH, C.: *Els trens del Berguedà. Historia dels ferrocarrils industrials del Berguedà*, Col·lecció Els Trens de Catalunya 14B, Ed. Terminus, Barcelona 1990, p.171-184. HAUSMANN TARRIDA, C.: *Carbó de pedra. Un món que desapareix*, Vol. II. Segona part de la historia de Carbons de Berga SA, La Pobla de Lillet 2009
4. SERRA ROTÉS, R.: *Mines i miners. Una història industrial*, Ed Llibres de l'Índex, Barcelona 2020, p. 193.
5. SOLER, R. i ORIOLA, J.: *Relleu fotogràfic de les mines del Berguedà*, Barcelona 1997
6. SALMERON i BOSCH, C.: *Els trens del Berguedà*, p. 164-171. SERRA ROTÉS, R.: *Mines i miners. Una història industrial*, p. 173-174.
7. SALMERON i BOSCH, C.: *Els trens del Berguedà*, p. 150-156. SERRA ROTÉS, R.: *Mines i miners. Una història industrial*, p. 173-174.
8. SALMERON i BOSCH, C.: *Els trens del Berguedà*, p. 174.
9. HAUSMANN TARRIDA, C.: *Carbó de pedra, un mundo que desaparece, Tomo I. La història de Carbones de Berga a Través dels seus personatges*, (s.d.).
10. SALMERON i BOSCH, C.: *Els trens del Berguedà*, p. 174-184
11. RAMON SOLER i JOSEP ORIOLA van recollir, en el seu llibre *Relleu Fotogràfic de les Mines del Berguedà*, p.499-521, una completa llista dels treballadors de l'empresa Collet SA.
12. Arxiu Museu de les Mines de Cercs. Fons Carbones de Berga SA: *Altas personal Collet SA*.
13. Analitzem les altes del període esmentat al qual correspon una mitjana de 550 treballadors. No disposem de la relació de baixes d'aquest mateix període per la qual cosa no podem avaluar la permanència en el lloc de treball i per tant un dels elements clau per avaluar l'estabilitat dels diferents sectors professionals que configuren la mineria del carbó, i que abans de la Guerra Civil es caracteritzava per una extraordinària mobilitat.
14. Els Torras de Granollers van posar en marxa la seva primera fàbrica de filats i teixits de cotó el 1878. El 1940, amb el nom de *Industrial Torras SA* i 250 treballadors van concentrar a Granollers la secció de teixits, tint, blanqueig, acabats i manteniment, i van localitzar a Guardiola, la filatura. Fabricaven sarges, setens i teixits a quadres, entre d'altres productes. CABANA, F.: «Els Torras de Granollers», a *Fàbriques i empresaris. Els protagonistes de la revolució industrial a Catalunya*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, vol. 2, pàg. 259-260.
15. No apareix en el llistat de treballadors de *Carbones y Transportes Cadí SA* publicada per Soler i Oriola, a *Relleu Fotogràfic de les Mines del Berguedà*, p.485-489. Si no s'indica el contrari en forma de nota, la resta de treballadors figuren en la llistes de la publicació esmentada. Fernández Canga deuria viure directament l'accident provocat per el grisi que manllevà la vida de 34 miners de la Mina Clara el 10 d'abril de 1944. És l'únic treballador de l'empresa *Compañia de Carbones y Transportes Cadí, S.A.* que queda registrat al llibre d'altres durant el període 1944-54. No apareix en el llistat de treballadors de *Carbones y Transportes Cadí SA* publicada per Soler i Oriola, a *Relleu Fotogràfic de les Mines del Berguedà*, p.485-489. Per a la historia de l'empresa, SERRA ROTÉS, R.: «Salades i el carbó», a *Salades*, Àmbit de Recerques del Berguedà, 1998, p. 197-204. PICAS, J., PRAT, A. i SERRA, R.: *Les mines de Salades*, Consorci Ruta Minera/Zenobita Ed, 2003, p. 12. SERRA ROTÉS, R.: *Mines i miners. Una història industrial*, p. 181-185.
16. BOE, Núm. 159, 8 de junio de 1951, Anexo p. 1301
17. VELASCO MARTÍNEZ, L.: «¿Uniformizando la nación?: el servicio militar obligatorio durante el franquismo», a *Historia y Política*, Núm. 38, 2017, p. 57-89.
18. Aquesta excepció es va estendre, l'any 1952 (26 de septiembre de 1952, BOE, n.º 288) a altres oficis de les explotacions de potassa.
19. COLL MARTIN, S. i SUDRIÀ I TRIAY, C.: *El carbón es España. 1770-1961. Una historia económica*, Ed. Turner, Madrid 1987, p. 558.
20. MOLINA LUQUE, J. F.: *Quintas y Servicio militar: Aspectos sociológicos y antropológicos de la conscripción (Lleida, 1878-1960)*, Tesi Doctoral Universitat de Lleida 2001, p. 71
21. MOLINA LUQUE, J. F.: *Quintas y Servicio militar: Aspectos sociológicos y antropológicos de la conscripción (Lleida, 1878-1960)*, Tesi Doctoral Universitat de Lleida 2001, p. 71
22. Sant Julià de Cerdanyola es va tornar a desagregar de Guardiola de Berguedà per Decret de la Generalitat de Catalunya de 28 de juny de 1993,
23. En aquest punt del Collet hi ha dues centrals, registrades amb els següents noms: la del Collet (GEOGRAF, SA 350 KW), Guardiola (HIDRODATA, SA de 560 KW).
24. COLL MARTIN, S. i SUDRIÀ I TRIAY, C.: *El carbón es España*. p. 601-603.
25. El *Primer Plan de Desarrollo* (1964-1967), aprovat per la Llei 194/1963 de 28 de desembre, va tenir com a resultat el naixement de zones industrials, amb incidència notable a ciutats com Valladolid (FASA-Renault), Vigo (factoria Citroën), La Coruña, Saragossa, Sevilla, Burgos i Huelva, totes ciutats ubicades a la zona on el cop d'estat de Franco va triomfar el 1936.
26. HAUSMANN TARRIDA, C.: *Carbó de pedra, un mundo que desaparece, Tomo I. La història de Carbones de Berga a Través dels seus personatges*, (s.d.). Inèdit

Rosa Serra Rotés